

УДК 37:81'373.7

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК З НІМЕЦЬКОЇ МОВИ У СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ

Віра Свиридюк (Київ, Україна)

Стаття присвячена пошуку шляхів оптимізації формування комунікативної компетентності з використанням фразеологізмів під час навчання німецької мови. Проаналізована література щодо доцільності та важливості навчання і вивчення фразеологізмів у процесі оволодіння іношомовним спілкуванням. У статті запропоновано комплекс вправ для навчання і вивчення фразеологізмів у німецькій мові. Подано опис опрацювання фразеологізмів на основі читання тексту.

***Ключові слова:** фразеологічні одиниці, комплекс вправ, іношомовне спілкування, методи і прийоми, комунікативна компетентність.*

ФОРМИРОВАНИЕ КОММУНИКАТИВНЫХ НАВЫКОВ В НЕМЕЦКОМ ЯЗЫКЕ У СТУДЕНТОВ-ФИЛОЛОГОВ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ФРАЗЕОЛОГИЗМОВ

Статья посвящена поиску путей оптимизации формирования коммуникативной компетентности с использованием фразеологизмов во время обучения немецкому языку. Проанализирована литература об актуальности и важности обучения и изучения фразеологизмов в процессе овладения иноязычным общением. В статье предложен комплекс упражнений для обучения и изучением фразеологизмов в немецком языке. Дано описание обработки фразеологизмов на основе чтения текста.

***Ключевые слова:** фразеологические единицы, комплекс упражнений, иноязычное общение, методы и приемы, коммуникативная компетентность.*

FORMING COMMUNICATION SKILLS IN GERMAN LANGUAGE FOR PHILOLOGICAL STUDENTS WITH USING IDIOMS

The article is devoted to the search for ways to optimize the formation of communicative competence using idioms during the teaching of the German language. The article proposes a set of exercises for learning and studying idioms in German. A description of the processing of idioms on the basis of reading the text is given. The literature on the relevance and importance of learning and studying idioms in the process of mastering a foreign language communication is analyzed.

Key words: idioms, complex of exercises, foreign language communication, methods, communicative competence.

Постановка проблеми. Використання фразеологічних одиниць під час формування комунікативних навичок і вмінь іншомовного спілкування є актуальним для студентів вищих мовних навчальних закладів усіх рівнів лінгвістичної підготовки.

Автори наукових праць зазначають унікальність змісту фразеологічного фонду мов, де фіксуються моральні пріоритети народу, ієрархія його культурних цінностей. [5, 6] Разом з цим, у підручниках з німецької мови приділяється недостатньо уваги навчанню і вивченню використання ФО у рецептивних та продуктивних видах мовленнєвої діяльності. З точки зору ефективності навчання і вивчення іноземної мови (ІМ) як лінгвісти, так і методисти пропонують ряд методологічних принципів подачі лінгвістичного матеріалу, фразеологізми якого є невід'ємною частиною [1, 2, 7] Також зазначаються у літературі критерії відбору ФО, які визначають активне збагачення тезаурусу студентів. До них належать: узгодженість із розмовними темами відповідно до Типової програми з німецької мови [4]; частотність використання ФО; привабливість фразеологічного матеріалу. [2];

Аналіз досліджень. Слід сказати, що розробці, опису і систематизації методичних прийомів для формування вільного використання (ФО) у мовленні приділяється недостатньо уваги. Аналіз посібників і підручників з німецької мови показує, що вправи для формування навичок і вмінь застосування ФО у чотирьох видах мовленнєвої діяльності займають незначне місце.

В.Фляйшер зазначає, що фразеологія відіграє особливу роль у формуванні іншомовних комунікативних умінь. Вміння висловлювати думку іноземною мовою, використовуючи фразеологізми, є певною мірою досконалістю володіння комунікативною компетентністю. Крім того, навчання використання фразеологізмів у мовленні є одним із шляхів формування соціокультурних навичок і вмінь ІМ. Навчання фразеологізмів спонукає студентів замислюватися

над значенням слів і виразів та порівнювати ІМ з рідною, виділяючи при цьому значення та особливість функціонування і використання лексичних одиниць.

Метою пропонованої статті є розгляд можливостей формування навичок і вмінь використання фразеологічних одиниць на заняттях з німецької мови.

Під час оволодіння іншомовною компетентністю у рецептивній та продуктивній діяльності студентам необхідно навчитися точно і грамотно висловлювати думки у різних жанрах, типах і стилях мовлення. Крім того, повинна бути збережена якість тексту за допомогою чистоти морфологічно-синтаксичного використання лінгвістичного матеріалу, логічності, точності, доречності вибору лексичних одиниць, лінгвістичних засобів, багатства і різноманітності використання лексичного матеріалу, виразності тощо.

Відповідно до Типової програми з німецької мови студенти-філологи навчаються розуміти інформацію та висловлювати думку німецькою мовою з різних актуальних тем, які зазначаються у робочій програмі з дисципліни. Одним із завдань щодо оволодіння іншомовним спілкуванням студентів є навчитися продукувати прості тексти, до яких відноситься і написання повідомлень. Повідомлення як тип тексту у процесі формування іншомовних навичок і вмінь є одним із цілей у формуванні комунікативної компетентності. Він може виступати у ролі тренувальної комунікативної вправи, спрямованої на самостійний зв'язний виклад студентами своїх думок і почуттів. У системі роботи над розвитком іншомовних комунікативних умінь такий текст займає одне з провідних місць, завдяки якому відбувається як формування писемних мовленнєвих навичок, так і розвиток усної мовленнєвої діяльності.

Відповідно до загальнометодичних вимог навчання і вивчення ІМ навчання оволодіння іншомовним матеріалом розпочинається із формування навичок і вмінь застосування лексичних одиниць у рецептивній і продуктивній діяльності спілкування. Відомо, що фразеологізми є лексичними одиницями незалежно від їхньої класифікації. Наприклад, *fest im Sattel sitzen; in der Kreide sein; Rosinen im Kopf haben; j-m auf der Tasche liegen* тощо.

Формування навичок використання ФО може розпочинатися на аудиторних заняттях усно у вигляді фонетичної зарядки, де студенти навчаються сприймати та розуміти значення ФО і знаходять еквіваленти до них рідною мовою. Одночасно студенти формують навички і вміння володіння іншомовною лінгвосоціокультурною компетентністю.

На наш погляд, вправи для формування навичок і вмінь використовувати ФО в усіх видах мовленнєвої діяльності повинні пропонуватися студентам на основі опрацьованого і достатньо засвоєного мовного і мовленнєвого матеріалу для того, щоб під час продукування тексту основна увага була зосереджена на його змісті.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до психолінгвістичних особливостей навчання іншомовного матеріалу за допомогою вправ студенти здійснюють ряд навчальних дій, а саме: сприймають, розуміють, пояснюють, замінюють, використовують і вивчають. На основі теоретичних засад і практичного досвіду навчання і вивчення ЛО [6] у методичній літературі звертається увага на такі етапи оволодіння ФО:

- 1) розпізнавання словосполучення як фразеологічної єдності;
- 2) розкриття змісту фразеологічного значення через наочність, контекст або переклад за допомогою словників;
- 3) вивчення ФО як єдності форми і значення для використання у відповідних комунікативних ситуаціях.

У цій статті зробимо спробу проілюструвати роботу з фразеологізмами під час опрацювання підтеми на 2 курсі "Професії. На фірмі." Вправи, які розглядаються як іншомовний навчальний матеріал, можна класифікувати таким чином:

рецептивні; рецептивно-репродуктивні; репродуктивно-продуктивні та продуктивні вправи. [3]

Приклад 1. Комунікативна рецептивна вправа з повним керуванням для сприйняття, розуміння значення і доцільності використання ФО.

Мета: навчити сприймати і розуміти доцільність використання ФО у тексті.

Прийом: вивчаюче читання тексту з теми "Im Büro". Підкреслювання ФО у реченнях і усвідомлення їх значень.

Завдання: Lesen Sie den Text. Markieren Sie die Phraseologismen und finden Sie Äquivalente.

Unser Juniorchef *hatte immer nur Rosinen im Kopf*. Er selbst wollte natürlich *auf großem Fuß leben*. Wir sollten *uns alle mächtig ins Zeug legen*, aber er selbst wollte *sich kein Bein ausreißen*.

Bald *war* die Firma bei allen Banken *in der Kreide*. Bei diesen hohen Zinsen konnten wir ja *auf keinen grünen Zweig kommen*. Das wurde nicht *an die große Glocke gehängt*. Und wir als Arbeiter wussten natürlich nicht, *wie der Hase läuft*. Wir dachten, wir *sitzen noch fest im Sattel*. Und dabei *stand der Firma das Wasser bis zum Hals*.

Eines Tages musste aber auch der Juniorchef klein beugehen. Da hat er *die Katze aus dem Sack gelassen* und erklärt, dass er uns feuern müsste. Der Betriebsrat hat dann *zum Glück alle Hebel in Bewegung gesetzt*, und so sind wir noch mal *mit einem blauen Auge davongekommen*.

Під час самостійного виконання такої вправи, студент читає текст, дотримуючись при цьому вивчаючого виду читання. У процесі студент знайомиться із функціонуванням лінгвістичного матеріалу у тексті, зокрема ФО.

У наведеному тексті студенти знаходять ФО та усвідомлюють їх комунікативну функцію, що надає йому певної емоційної забарвленості. Крім того, під час читання тексту студенти повторюють відповідні лексичні одиниці з розмовної теми, усвідомлюють функцію використаних ФО і виписують їх, щоб навчитися використовувати їх в інших іншомовних комунікативних ситуаціях.

Приклад 2. Некомунікативна рецептивна вправа з повним керуванням для навчання сприйняття і розуміння значення ФО німецькою мовою. Студенти ідентифікують значення фразеологізмів з їх поясненням.

Мета: перевірити розуміння фразеологізмів на рівні лексичної одиниці.

Прийом: ознайомлення з ФО, переклад, вибір правильного значення фразеологізмів.

Завдання: Bestimmen Sie die richtige Variante der Bedeutung von Phraseologismen.

1. Rosinen im Kopf haben	a) in großen Schwierigkeiten stecken
2. auf großem Fuß leben	b) unrealistische Träume haben
3. sich ins Zeug legen	c) alle Maßnahmen treffen
4. sich kein Bein ausreißen	d) aufwändig leben (teuer leben)
5. bei j-m in der Kreide sein	e) sich in einer ungefährlichen Position befinden
6. auf keinen grünen Zweig kommen	f) Schulden bei j-m haben
7. an die große Glocke hängen	g) wie es geschieht; wie es funktioniert
8. wie der Hase läuft	h) allen erzählen
9. fest im Sattel sitzen	i) ein Geheimnis lüften
10. j-m das Wasser bis zum Hals stehen	j) ohne große Schaden überstehen
11. die Katze aus dem Sack lassen	k) viel arbeiten
12. alle Hebel in Bewegung setzen	l) keinen Erfolg haben
13. mit einem blauen Auge davongekommen	m) sich nicht bemühen

Спосіб контролю: самоконтроль за ключем. Ключ: 1-b; 2-d; 3-k; 4-m; 5-f; 6-l; 7-h; 8-g; 9-e; 10-a; 11-i; 12-13-j.

Студентам пропонується ряд фразеологізмів, які вони повинні прочитати і зрозуміти, а потім правильно підібрати у правій колонці значення ФО. Правильність виконання студенти контролюють за допомогою ключа. Після навчання сприйняття розуміння фразеологізмів на рівні лексичної одиниці студентам пропонується формувати навички і вміння використовувати ФО на рівні речення. Відповідно до цілей навчання іншомовного матеріалу на етапі ознайомлення із ФО доречно подати наочний матеріал у вигляді картинок, які відображають певною мірою образ фразеологізму. Обговорення ФО у групі переносяться на подані викладачем ФО відповідно до картинок.

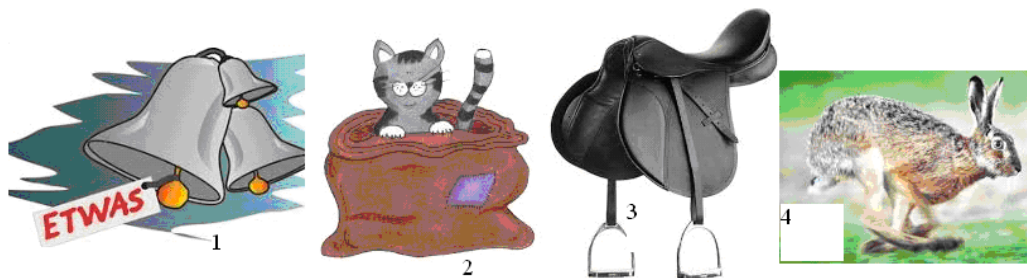
Приклад 3. Рецептивно-продуктивна вправа з повним керуванням для формування навичок і вмінь продукувати відповіді на запитання викладача.

Мета: навчити продукувати речення, використовуючи ФО.

Прийом: опис картинок за допомогою ФО

Ситуація: Die Lehrerin möchte von Ihnen erfahren, wie ein Mitarbeiter bei der Firma arbeitet.

Завдання: Sehen Sie sich die Bilder an. Finden Sie den richtigen Phraseologismus zum Bild.

- a) wie der Hase läuft; b) fest im Sattel sitzen; c) an die große Glocke hängen; d) die Katze aus dem Sack lassen

Спосіб контролю: самоконтроль за ключем 1-a; 2-d; 3-b; 4-a.

Студенти розпізнають суть зображення та ідентифікують його із основною лексичною одиницею наприклад: дієсловом, іменником або прикметником. Студентам можна запропонувати навести приклад ФО або сталих сполучень у рідній мові. На завершення дискусії подається текст, який студенти читають з метою ознайомлення інформації у ньому. Надалі робота фокусується над текстом. За допомогою перефразування студенти повинні знайти у тексті відповідні ФО.

Приклад 4. Умовно-комунікативна рецептивно-репродуктивна вправа з опорою на текст для формування навичок і вмінь використання ФО на рівні тексту.

Мета: навчити продукувати речення, використовуючи ФО.

Прийом: відповіді студентів з опорою на текст

Ситуація: Die Lehrerin möchte von Ihnen erfahren, wie und warum die Leute Fremdsprachen erlernen möchten.

Завдання: Ersetzen Sie die unterstrichenen Formulierungen durch die Umschreibungen.

Lesen Sie den Text und versuchen Sie es mit eigenen Worten zu umschreiben.

Спосіб контролю: контроль викладача.

Викладач пропонує студентам замінювати ФО під час читання на свої власні формулювання, звертаючи увагу при цьому на контекст тексту.

Подальшим кроком навчання продукування тексту із використання фразеологізмів, на наш погляд, є ознайомлення із функціонуванням ФО у власному тексті. Слід зазначити, що частотність застосування ФО у текстах є невисокою. Тому у нашому навчанні продукування (усного або письмового) тексту студент має розуміти, як часто і в якій частині композиційно-структурної організації тексту доцільно використовувати ФО. Далі пропонується студентам перевірити розуміння і використання ФО на рівні тексту.

Приклад 5. Умовно-комунікативна рецептивно-репродуктивна вправа з опорою на текст для формування навичок і вмінь використання ФО на рівні тексту.

Мета: сформувати навички використання ФО у тексті.

Прийом: доповнення частин фразеологізмів у текст

Ситуація: Sie möchten über die Arbeit bei der Firma erfahren. Helfen Sie Ihrem Freund bildlich die Situation bei der Firma zu beschreiben.

Aufgabe: Lesen Sie den Text total und ergänzen Sie ihn durch die angegebenen Wörter.

*Fuß * Zeug * Kreide* Bein* Zweig * Rosinen * Glocke* Hase* Sattel *Wasser*

Unser Juniorchef *hatte immer nur 1_____im Kopf*. Er selbst wollte natürlich *auf großem 2_____leben*. Wir sollten *uns alle mächtig ins 3_____legen*, aber er selbst wollte *sich kein _____ausreißen*.

Bald *war die Firma bei allen Banken in der 4_____*. Bei diesen hohen Zinsen konnten wir ja *auf keinen grünen 5_____kommen*. Das wurde nicht *an die große 6_____gehängt*. Und wir als Arbeiter wussten natürlich nicht, *wie der 7_____läuft*. Wir dachten, wir *sitzen noch fest im 8_____*. Und dabei *stand der Firma das 9_____bis zum Hals*.

Спосіб контролю: самоконтроль за ключем. 1- Rosinen; 2 – Bein; 3- Zeug; 4 – Bein; 5- Zweig; 6- Glocke; 7- Hase; 8 – Sattel; 9 – Wasser.

У процесі виконання цієї вправи студенти заповнюють пропуски відповідними лексичними одиницями. Таким чином у студентів формуються навички і вміння розуміння і використання ФО на рівні тексту. Перевірка такої вправи здійснюється самостійно студентами за допомогою ключів, поданих до вправи.

На наступному етапі студентам можна запропонувати використовувати ФО у власних текстах, продукуючи письмовий текст.

Приклад 6. Комунікативна рецептивно-продуктивна вправа з опорою на ФО для формування навичок і вмінь продукування тексту, де основна частина тексту відводиться на навчання використання ФО.

Мета: навчити формулювати міні-тексти у вигляді електронних листів з теми „Die Arbeit bei der erfolgreichen Firma“.

Прийом: письмове продукування електронних листів.

Ситуація: Ihr Gesprächspartner interessiert sich für Ihre Arbeit bei der Firma. Schreiben Sie an Ihren Freund eine kurze E-Mail, in der Sie über einen Erfolg der Firma berichten.

Завдання: Lesen Sie Phraseologismen: *auf großem Fuß leben; fest im Sattel sitzen; sich mächtig ins Zeug legen; Aller Anfang ist schwer; alle Hebel in Bewegung setzen*; Schreiben Sie einen Brief an Ihren Freund mit den angegebenen Phraseologismen.

Спосіб контролю: відстрочений безпосередній контроль викладача.

Як видно, пропонується комунікативна вправа, в якій використовуються ФО. Студентам необхідно написати електронний лист, застосовуючи фразеологізми. Необхідно зауважити, що структурою електронного листа та навичками і вміннями його написання студенти оволоділи на попередніх заняттях. Тому, на цьому етапі завдання таке: навчитися письмово висловлювати думку на рівні мінітексту, використовуючи ФО. Переглянемо очікуваний електронний лист одного із студентів.

Lieber Freund,

vor kurzem noch war unsere Firma bei allen Banken in der Kreide und wir als Mitarbeiter waren pleite. Heute ist die Situation besser geworden. Wir konnten wieder auf einen grünen Zweig kommen und uns leisten, auf großem Fuß zu leben. Man kann sagen, dass wir schon fest im Sattel sitzen. Wir haben alle Hände voll zu tun, aber es gibt keinen Grund uns zu langweilen. Wir sollen uns alle mächtig ins Zeug legen, um verschiedene Aufstiegsmöglichkeiten zu bekommen.

Unser Chef hat alle Hebel in Bewegung gesetzt, damit seine Mitarbeiter nicht auf der Straße stehen müssen. So haben wir Schwein gehabt, dass wir alle die Schwierigkeiten ausgestanden sind. Wir als Mitarbeiter wussten natürlich, wie der Hase läuft, und haben alle Fehler der Firma behoben.

Viele Grüße

deine Freundin

У наведеному прикладі видно, що текст містить ФО, як і вимагалось у завданні вправи.

Важливим умінням у продукуванні тексту є вміння визначити тему, сформулювати ключові речення, що є успішною передумовою навчання спілкування. Крім того, під час висловлення своїх думок студент повинен коректно використовувати дієслова у певній часовій формі, що суттєво впливає на логічну зв'язність тексту. У зв'язку з цим студентам пропонується вправа, за допомогою якої вони зможуть сформувати навички і вміння щодо усвідомлення, розуміння і визначення як теми, так і коректного використання дієслів.

Написані або сказані студентом мінітексти є іншомовним мовленнєвим матеріалом для укладання цілісного тексту-повідомлення. Зауважимо, що майже кожна самотійно виконана вправа із попередніх вправ перевірялася за участю викладача. Тому, такий підготовлений матеріал є готовим для продукування тексту у логічній послідовності із максимальною коректністю мовного матеріалу. Таким чином студент завершує навчання продукування тексту із використання фразеологізмів.

Як бачимо, розглянуті види вправ для навчання продукування тексту базуються на принципі комунікативності. Адже під час формулювання завдання до вправи створювалася ситуація міжкультурного спілкування, яка мотивувала студентів до певних мовленнєвих дій. За допомогою вищенаведених вправ студенти досягають мети в оволодінні міжкультурною комунікативною компетентністю.

Під час навчання продукування тексту із використанням ФО студенти формують, як практичні навички і вміння висловлювати думку, так і вміння володіння лінгвосоціокультурною компетентністю.

Висновки. Наведені приклади навчання використання ФО розширюють і доповнюють систему вправ для формування і вдосконалення навичок і вмінь іншомовної компетентності. На основі використання ФО у тексті студенти формують навички і вміння лінгвосоціокультурної компетентності, оскільки фразеологізми є одним із лінгвістичних джерел навчання особливостей іноземної мови, культури народу, мова якого вивчається, у порівнянні із рідною культурою. Навчання використання ФО розширює діапазон висловлення думки на письмі і характеризує її виразністю та різноманітністю мовлення.

Перспективи подальших наукових розвідок полягають у пошуку доцільних підходів до навчання використання фразеологізмів під час формування комунікативної компетентності студентів на сучасному етапі розвитку освіти.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Демидкина Е.А. К вопросу об актуальности фразеологических исследований / Е.А. Демидкина // Известия ВГНУ. – 2014. – № 1 (262). – С.250–253
2. Красавский Н.А. Критерии селекции фразеологических единиц при обучении студентов неметкому языку/ Н.А.Красавский// Иностранные языки в школе.– 2014.– № 1. – С.44– 46
3. Скляренко Н.К. Систематизація і повторення іншомовного граматичного матеріалу в основній і старшій школі / Іноземні мови. – 2005, № 2. – С.3–7

4. *Curriculum* für den sprachpraktischen Deutschunterricht an pädagogischen Fakultäten der Universitäten und pädagogischen Hochschulen / [N.Borisko, W.Gutnik, M.Klimentjewa та ін.]. – К.: Ленвіт, 2004. – 256 с.
5. Fleischer W. Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache/ Fleischer W. – Leipzig, 1982. – S.32.
6. Kühn P. Phraseodidaktik. Entwicklungen, Probleme und Überlegungen für den Muttersprachenunterricht und den Unterricht DaF / P.Kühn // Fremdsprachen Lehren und Lernen : Zur Theorie und Praxis des Sprachunterrichts an Hochschulen 21. – Tübingen: Gunter Narr Verlag, 1992. – S.169–189
7. Kralj N. Phraseologieunterricht in der Zeit der neuen Lernmedien / N.Kralj. B. Kacjan // http://www.linguistik-online.de/47_11/kacjanKralj.html

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Свиридюк Віра Петрівна - кандидат педагогічних наук, доцент кафедри німецької філології Київського національного лінгвістичного університету
Наукові інтереси: теорія та методика викладання іноземних мов на основі використання інформаційно-телекомунікаційних технологій